

En modstandsmands erindringer

Sammenskrevet af Sven-Erik Sørensen, juli/september 2021 fra Sven Sonne Harilds hæfte "Til mine børn og børnebørn", udgivet i julen 1988.

Sven Sonne Harild var boghandler i Gudhjem samt næstkommanderende i Luftmeldeeskadrille Gudhjem 1.april 1961 – 30.juni 1965 og derefter eskadrillechef samme sted 1.juli 1965 – 30.marts 1972.

Sven fik besked om besættelsen af Danmark den 9.april 1940 i en gymnastiktime i skolen, ved at overlærer Hedegaard kom ind og fortalte at Danmark var blevet besat af tyskerne.

Under togturen hjem gik alle mulige rygter, og da Sven kom hjem, fandt han sin far ude i hønsehuset på Gadegård i Østerlars, hvor han gik og græd.

Sven var som ung engageret i spejderbevægelsen og i K.U. (konservativ ungdom), og det var via disse, at han kom ind i modstandsbevægelsen.

Har fortæller, at det begyndte meget stille, ved at hans formand for K.U. en dag kom ind i isenkramforretningen i Aakirkeby hvor Sven arbejdede, og spurgte om han havde eget værelse.

Det havde Sven, og han blev så spurgt, om han ville være med til at trykke et illegalt blad.

Det lød jo spændende, så Sven tog varecyklen, og kørte ud til Valsemøllen, hvor han hentede en stor kasse, der indeholdt en masse papir og skriverier samt en del stencils, derudover hentede han en duplikator.

Han fik stencils af formanden Knud Jespersen, og så skulle han om aftenen sidde og mangfoldiggøre disse på duplikatoren.

Når han kørte med duplikatoren, var det nødvendigt at stable den op på nogle puder og køre med langsomme omdrejninger for at mindske støjen, han boede jo på lejet værelse, og man kunne aldrig vide.....

Produktet var et blad kaldet PRO PATRIA (*for fædrelandet*), som udkom i omkring et par år.

Når han havde trykt det antal eksemplarer der var aftalt, blev de pakket og sendt med jernbanen til forskellige adresser rundt om på øen.

Dette var begyndelsen, for i en sommerferie fik han til opgave at tegne nogle af tyskernes installationer rundt omkring på øen, blandt andet de store radaranlæg i Rutsker. Han cyklede derfor til Rutsker, og kørte frem og tilbage, hvorefter han lavede nogle skitser, som han afleverede til Knud Jespersen.

Senere fik han til opgave at tegne et lille anlæg i Saltuna, samt en radiostation syd for Aakirkeby. Han mener at disse skitser vist nok gik via Sverige til London.

Som spejder over 15 år havde man under krigen mulighed for at tage et specielt duelighedstegn "Beredskabsmærket", hvor man blandet andet blev uddannet som ordonnanser som kunne bruges i det civile beredskab. Derudover fik man den udvidede førstehjælpsprøve og kunne bruges som bloddonor.

Dette kom ham til gode, da man begyndte at få våben til øen og der blev etableret nogle grupper i Aakirkebyområdet med Knud Jespersen (*formand på Bornholms Valsemølle i Aakirkeby*) som chef.

Svens gruppe bestod af Erik Rønne (*Sadelmager i Aakirkeby*) som gruppefører, Andreas Helt Ipsen, Aakirkeby (*Malermester/ Autolakerer i Aakirkeby og senere kompagnichef i Hjemmeværnskompagni Aakirkeby 1.april 1949 – 31.marts 1963*), H.P. Bendtsen og Pihl fra Sømarken.

De to sidstnævnte var sabotagevagter på Hørfabrikken som arbejdede for tyskerne. Derudover var Haugård Christensen medlem, han var vagtværnsmand, en stilling der

blev oprettet for at holde ro og orden i stedet for politiet der var interneret eller gået under jorden.

I starten dyrkede gruppen meget terrænsport i Ndr. Byskov og i Almindingen, både for at få træning men også for at lære hinanden at kende.

I løbet af efteråret 1944 kom våbnene og dem skulle man naturligvis lære at kende. De første var U.S. karabiner men også nogle pistoler og efter nogen tid Husquarna maskinpistoler.

Gruppen mødtes på politistationen hos vagtmand Haugård Christensen, hvor man blev instrueret i at adskille og samle våbnene, at lade, aflade og sikre.

Da teorien var på plads skulle man naturligvis også prøve at affyre våbnene, og der kom de to sabotagevagter til gavn, idet man to og to gik ned på Hørfabrikken i Aakirkeby og i deres beskyttelsesrum prøve at affyre et antal skud, for i øvrigt mens fabrikken kørte i døgndrift.

Sven og Andreas Helt Ipsen fulgtes ad, indtil sidst i marts 1945, hvor en arbejdsleder der ikke var helt til at stole på, mente at kunne høre støj fra beskyttelsesrummet. Heldigvis var de forberedte på hurtig flugt og kravlede uopdagede ud gennem luftkanalen i toppen af bunkeren og så derfra op over et plankeværk og ud på en mark bag ved fabrikken.

Der var sømmet pigtråd øverst på plankeværnet og uheldigvis var der noget der greb fat i Svens højre hånd da han sprang over plankeværket, der var så højt at man ikke kunne nå jorden.

Han måtte rykke til og da de var i fuld firspring ud over marken, kunne han mærke at der var noget galt med den højre hånd, der var noget der blødte.

Imidlertid turde de ikke stoppe, men på et tidspunkt kommer de i skjul i en port og kunne lyse på hånden for at se hvad der var galt.

Pigtråden havde fået fat i hans højre ringfinger nede ved roden og havde revet denne op i det meste af fingerens længde.

Det kunne de ikke klare selv, så de måtte på sygehuset midt om natten, og den vagthavende sygeplejerske havde bemærkningen: "Nå hvad er det så for nogle ruder der er gået i nat?".

Det var nemlig populært at smadre butiksruder hos dem der handlede med tyskerne, noget Sven dog aldrig gjorde.

Sygeplejersken hentede en læge der fortalte at han ikke kunne bedøve fingeren, da der var meget strenge begrænsninger for brug af medicin og at Sven vel næppe var interesseret i at blive journalført den nat.

Det var han naturligvis ikke, så han lagde sin hånd op på operationsbordet og imens holdt Andreas den anden. Da lægen var færdig, havde Andreas nok lige så ondt i sin hånd som Sven havde i sin.

Det vanskeligste var nu at finde på en historie som hans mor ville tro på, det var jo en ganske voldsom bandage med dræn og det hele. Svens far troede ikke på hans opdigtede historie og han sagde at han godt vidste at Sven var med i "noget", noget som Sven tidligere havde forberedt ham på. På det tidspunkt vidste Sven ikke, at hans far også var dybt involveret.

Hans finger helede, men ved befrielsen den 4.maj havde han stadig en lille bandage på.

Det var utrygge tider, men som ungt menneske spekulerede Sven ikke så meget over risikoen, han kunne dog godt blive rigtig bange, når der foregik noget ude på gaden som han ikke kunne lide.

Der blev jo snakket og man kunne let komme i fedtefadet for den mindste misforståelse, blandt andet en mandag morgen, hvor han kom cyklende hjemmefra Gadegård og skulle op på sit værelse som lå lige ved jernbanestationen.

Der holdt imidlertid tre tyske militærlastbiler parkeret, så han turde ikke gå op på sit værelse, men listede stille op gennem byen for at finde ud af hvad der foregik. Han

gik ind gennem en bagdør til isenkramforretningen, hvor chefen fortalte, at tyskerne om morgenen havde taget Erik Rønne og Andreas Ipsen.

Hans chef mente derfor, at det var bedst at Sven tilbragte dagen skjult i skoven og da han kom tilbage om aftenen fik han at vide, at tyskerne var kørt. Det var dog med bævende hjerte at han endelig kunne gå op på sit værelse, han kunne jo ikke vide om der var nogen der ventede på ham – det var der heldigvis ikke.

Erik og Andreas var blevet arresteret fordi nogle andre spejdere havde stået med et gammelt gevær som absolut ikke kunne bruges og peget med det på et tysk fly mens det øvede sig syd for øen.

En bonde havde dog set det og havde anmeldt dem, men heldigvis kom de begge hjem dagen efter.

På Bornholm var der ikke de store sabotagehandlinger, opgaven bestod mest i at få frihedskæmpere fra København sendt til Sverige, idet ruten over Bornholm var én af de gode og forholdsvis sikre flugtruter.

Samtidig kom der mange våben over Bornholm som skulle sendes videre til København, det var tanken, at tyskerne skulle tro at der ikke var våben på øen.

Tyskerne brugte blandt andet øen som rekreationsophold for ubådsbesætninger der havde været på længere togter, så Sven havde fået udleveret en fortegnelse over de forskellige våbenarters specielle uniformsafmærkninger, så han kunne lade gå videre hvilke enheder der befandt sig i Aakirkeby og omegn.

Sommeren 1944 var præget af en kolossal mængde overflyvninger af engelske og i særdeleshed amerikanske bombefly, der kunne være flere hundrede i luften så luften dirrede af motorstøj, og det var ikke sjældent at man kunne se ildskær på den sydlige himmel efter bombardementerne.

I BBCs radioudsendelser fra London kunne man følge krigens gang, da den danske radio ikke var til at stole på, den var jo censureret.

Den 4.maj 1945 havde gruppen aftalt at mødes på Politistationen til våben-instruktion og skydeøvelse, men klokken 21.00 sidder Sven alene på sit værelse og hører i radioen at tyskerne har overgivet sig.

Han fik en mærkelig følelse men gik ikke ud på gaden og råbte hurra som mange andre. Til den aftalte tid gik han op på politistationen, men der blev ingen skydeøvelse den aften. Han erindrer ikke den store fejring, men gruppen blev enige om at gå hjem i seng, der ville blive nok at lave dagen efter og de kommende dage – og det blev der.

Sven fortryder at han ikke skrev dagbog i den måned der fulgte efter befrielsen, men der var simpelthen for meget at lave så han havde ikke tid.

Den 5.maj mødtes gruppen tidligt ude på valsemøllen hvor de fik udlevet "uniform" i form af et armbind samt en U.S. karabin med tilhørende ammunition.

Derefter begav man sig til politistationen, hvor man opslog hovedkvarter og derfra blev grupperne sendt ud på patrulje i gaderne, så folk kunne se at det ikke var tyskerne der havde kontrollen.

Sven beskriver følelsen som fantastisk, de gik op og ned af gaderne mens kirkeklokkerne kimedede en hel time og der var en stemning som ikke kan beskrives - den helt vidunderlige følelse af at man ikke længere behøvede at frygte for at én eller anden havde talt for højt om noget.

Efter nogle runder i byen, blev Sven anbragt på kontoret på politistationen, hvor han skulle holde vagt over dem der havde arbejdet for og med tyskerne, over sympatisører osv..

Dette gjorde man af to grunde, dels var der nogle der mente at de "de værste" havde gjort sig fortjent til at blive straffet, dels for at beskytte dem der i folkemunde havde været lidt for venlige over for tyskerne mod overgreb fra en overkåd befolkning, ligesom der måske også kunne være nogle "gamle regnskaber" der skulle gøres op.

Der forekom mange uværdige scener og Sven følte sig overmåde utilpas ved sin bevogtningsopgave, han – en isenkræmmerlærling – stod med et gevær over for folk han havde ekspederet i butikken.

Den værste var, da man kom ind med hans gamle lærer Aage Hansen og hans ene datter. Aage havde været Svens lærer i 5 år og Sven havde boet i hans hjem i en hel vinter, og derudover havde han været Svens meget dygtige tropsfører i spejderkorpset, ham skulle Sven stå og holde vagt over – det var grimt.

Hans datter sagde en hel del ting til mig, indtil Aage bad hende holde op: "Sven gør jo kun det der skal gøres" som han sagde.

Aage Hansen var bare for god at sig, han havde to døtre der var helt fjollede med tyskerne, blandt andet havde den ene arbejdet i Tyskland i nogen tid, og da de to piger synes det var synd for soldaterne at de skulle været så langt hjemmefra, havde de inviteret dem med hjem, og Sven er af den overbevisning, at Aage gik med til det for husfredens skyld.

Da man var færdig med at samle de mistænkte ind, blev mændene sendt videre til interneringslejren i Almindingen – den senere produktionshøjskole – og kvinderne kørt til de tidligere tyske barakker i Simlegårdsbakkerne ved Klemensker (i folkemunde døbt "Frauengamme").

I de to lejre blev der etableret en mere ordnet afhøring af den enkelte, hvorefter de aller fleste blev sendt hjem igen.

Da øen på det tidspunkt jo var uden egentlig dansk militær tilstedeværelse, blev nogle frihedskæmpere militært ansat for en måned ad gangen, til den fyrstelige sum af 300,-.

Den første opgave bestod i at skrive genindkaldelser til hjemsendte soldater, og Sven sad på Kanns Hotel i Aakirkeby og skrev til folk der var meget ældre end ham selv, her i blandt tidligere kunder i isenkramforretningen samt nogle bønder fra Aaker. Under denne tjeneste havde han fri fra sit job i isenkræmmerforretningen, han blev endda tilbudt at komme og spise med når det passede sig.

Der var naturligvis en masse tyske soldater på øen fortrinsvis flyversoldater til at betjene radaranlæggene samt en hel del marinere, da øen jo hørte under Marinestation Kiel og havde Kapitæen zur See, Gerhard von Kamptz (1902-1988) som kommandant.

Dertil kom en mængde flygtninge fra øst – både civile og militære – der for enhver pris ville undgå at falde i russisk fangenskab. Disse ankom sejlene i alt hvad der kunne flyde, fortrinsvis til Nexø og der var syge, sultne samt en del sårede soldater.

Mens man gik og ventede på at englænderne skulle komme og overtage øen skulle disse flygtninge jo bespises, og dette skete i Nexø Byskov, hvortil konservesfabrikken kogte store portioner grød og alle byens bagere bagte så meget de kunne.

I de dage flyttede Sven med en sovepose ind i detentionen på Politistationen, idet han konstant havde vagt, der var rigeligt at se til, man kunne ikke forstå hvor englænderne blev af, og den stigende mængde tyskere, blandt andet i Almindingen, gjorde situationen noget nervøs, disse var mere eller mindre desperate af sult.

Allerede den 5.maj ringede Sven hjem til Gadegård for at fortælle hvor han var, men han kunne kun komme til at tale med sin mor, idet hans far lå med sit kompagni i Rø Plantage og det var først på det tidspunkt at Sven fik at vide at hans far også var medlem af modstandsbevægelsen.

En sen aften blev Sven, Erik Rønne og Andreas Ipsen sendt ind til tyskernes radiostation på Rytterknægten.

Ved siden af Kongemindet var rejst et 65 meter højt tårn (60 x 60 cm. med indvendig stige) med to platforme på 6 x 6 meter helt oppe på toppen.

På den nederste platform var bygget et skur med glasvæg mod Dueodde.

De ankom hen ad midnat og kunne konstatere, at tyskerne var væk, så deres opgave var at passe på stationen og det kostbare materiel der stod i et operatørrum i en bygning ved siden tårnet. Rummet var fyldt med radioer og apparater der ringede og blinkede - der har givetvis været forbindelse i den anden ende - men Sven og hans kammerater gjorde intet ved det.

Bygningen rummede derudover et værksted, et lager, belægningsstuer og køkken.

De tre gutter skulle altså passe på installationen men havde ingen forbindelse med omverdenen, så de anbragte sig tre forskellige steder rundt om i terrænet for at holde vagt til næste dag kl 12.00 hvor de var blevet lovet afhentning.

Sven sad på et taburet i døren til Kongemindet og skulle holde øje med hvad der foregik i den retning.

Hele området var afspærret med ståltrådshegn med pigtråd øverst og ved vejene var der sat spanske ryttere der kunne flyttes hvis man havde lovligt ærinde ind på stationen.

I nattens løb hørte de mange lyde, som enten kunne stamme fra dyr der løb ind i hegnet eller fra de mange tyskere der gemte sig i Almindingen og var meget sultne.

De var meget bange og da vagten kom til at strække sig over tre døgn, fik Sven en gang imellem en cigaret af Erik Rønne til at berolige sig, selv om han var ikke-ryger.

Sven havde nemlig en aftale med sin far om at få 100,- hvis han ikke røg før han var 18 år og derefter 100,- om året så længe han ikke røg.

Dette blev der dog set stort på de to nætter de havde vagt.

Om dagen gik de nysgerrige rundt og så på den megen mekanik, et utal af lamper og ting og spændende sager, og de havde strenge ordrer om ikke at røre noget, tingene tilhørte jo nu den danske stat.

Da russerne kom og overtog stedet, gik det imidlertid anderledes, de tog en økse og smadrede stedet, hvorefter de brændte det ned til grunden.

Mens de var der, fandt de en nedgravet tromle med 200 liter benzin, hvilket var en god ting, da benzinen jo var stærkt rationeret til deres tildelte to biler, en motorcykel samt en lille lastvogn. Derudover opdagede de nogle nedgravede landminer, som ingen heldigvis gik på.

De var stadig usikre og bange for de mange typer tyske soldater der kom til øen, de kom slæbende fra Nexø mod Aakirkeby og derfra mod Rønne eller Almindingen.

Mange var fuldstændig færdige og smed deres våben fra sig alle mulige steder, derfor lå Sven og hans venner i stadig trafik for at indsamle våben og anden udrustning i vejgrøfterne og hvor de ellers fandt det, det endte med at blive et ret stort arsenal.

Selvfølgelig kunne de ikke lade være med at afprøve våbnene så Sven har nok skudt med det meste af den tyske hærs håndvåben, kun Panzerfaust (en slags bazooka) turde de ikke binde an med.

Der var mange skæbner blandt disse soldater, blandt andet en underofficer fra Sydslesvig, der forærede Sven sin pels da han ikke havde brug for den mere og heller ikke magtede at gå med den.

Det skete ofte, at en deling soldater gjorde holdt uden for Aakirkeby og smed sig i grøften totalt udmattede. Efter at have hvilet sig stillede de op i marchkolonne og gik syngende igennem byen, for så igen at synke sammen på den anden side af Kannikegård. Ofte var det SS soldater som ikke ville indrømme at de var slået.

Der var også en afdeling tyskere som opstillede et batteri luftværnskanoner på Nexø havn, man skulle tro at de havde en anelse om hvad der var i gære.

Det skete jo også, bombardementerne af Rønne og Nexø med få døde bornholmere, hvorimod der var ganske mange tyskere på Nexø havn der mistede livet.

Samtidig bombede russerne alle de skibe der fragtede flytningen nord om Bornholm, fra Bokul ved Gudhjem kunne man se massakren på skibene. Man mener at over 10.000 mennesker mistede livet.

Efter det første bombardement af byerne, blev der beordret evakuering, så Svens gruppe blev sendt til Nexø for at opretholde ro og orden.

Da de nærmere sig Nexø kom en strøm af flygtninge imod dem, trækkende med barnevogne og alt andet der kunne rulle, pakket med de mærkeligste ting, en dyne, en vandspand, det meste stablet tilfældigt op.

Mange tiggede og bad om at de ikke kunne lede efter slægtninge inde i byen for at se om de var kommet ud, de blev endda tilbudt penge men kunne naturligvis ikke køre rundt i byen og lede.

En frygtelig oplevelse da disse flygtninge jo var bornholmere med præcis det samme jagede udtryk i ansigterne som man havde set i aviserne.

Mange var desillusionerede, man havde jo lige hørt om freden i radioen og nu blev man bombet, og hvor blev englænderne af - var man blevet glemt eller hvad, denne følelse har holdt sig i bornholmerne op til vore dage.

Gruppen kørte ind i Nexø, men havde svært ved at komme frem på grund af ruindyngerne. Man ankom til rådhuset, hvor Nexø-delingen havde sit hovedkvarter med Hans Michael Harild som delingsfører.

Han fortalte, at tyskerne var fantastiske til at hjælpe med at rydde op, men det var nødvendigt med et par frihedskæmpere til at vejlede og for at vise at krigen var slut og at de nu havde kommandoen.

Gruppen var lige ankommet, da der blev blæst luftalarm igen og de løb ned i købmand P. Bergs kælder over for rådhuset.

Lige forinden havde de hørt i radioen hvordan man i København tiljubede feltmarskal Montgomery der kørte over Rådhuspladsen, men ikke et ord om at Bornholm blev bombet – igen følte bornholmerne sig glemt.

De sad i kælderen og hørte flyene komme brummende og hørte også at antiluftskytset skød efter dem, men der skete ikke andet, så man konkluderede at det nok var maskiner der skulle fotografere resultatet af sidste besøg.

Mens de sad i kælderen opdagede gruppen, at de sad ved siden af et par tromler benzin!

De fik ikke lov til at være i Nexø ret længe, idet man frygtede for flere bombardementer, så de begav sig hjem mod Aakirkeby igen, hvor det svirrede med rygter om hvad der var sket og hvad der kunne komme til at ske.

Nogle af Svens ældre kammerater var meget alvorlige og bekymrede for hvad fremtiden ville bringe, ville russerne komme i stedet for englænderne – og hvad skulle man så?

Der blev talt om tre muligheder:

1. - at grave våben og armbind ned og gå tilbage på arbejde
2. - at gå sammen med tyskerne og prøve at smide russerne ud
3. - at tage imod russerne som allierede

Heldigvis valgte man det sidste og det var jo som bekendt russerne der kom.

I Aakirkeby så man ikke meget til de første russere. Det var udpræget stormtropper som var vant til at være de første i ilden, gerne forsynet med alkohol og de blev kun på øen et par dage da der ikke fandt kamphandlinger sted.

Tropperne gjorde dog et stort indtryk på Bornholmerne, især deres store tørst - de drak simpelthen alt hvad de kunne komme i nærheden af, blandt andet hårvand og bonevoks, de troede jo at de var kommet til fjendeland og kunne gøre som de plejede i de erobrede områder.

Efter et par dage blev stormtropperne skiftet ud med almindelige soldater som også var kampvante, men ikke som de første.

Inden russerne gik i land, havde man jo haft det andet bombardement i Rønne og Nexø, og her havde én af grupperne fra Aakirkeby en frygtelig oplevelse under Nexøs bombardement.

Sven glemmer ikke den reaktion disse folk kom hjem med, der var blandt andet en ganske ung fyr der kom hjem med tøjet oversprøjtet med blod. Han havde ligget ved siden af nogle tyskere der var blevet skudt med en 20 mm maskinkanon fra et fly. Han var dog kold og rolig og helt uanfægtet.

En anden – noget ældre – kom hjem nærmest som et vrag. Blot han hørte en bilmotor starte smed han hvad han havde i hænderne og løb.

Det fortæller lidt om hvor forskelligt folk reagerer på en sådan situation, det kan man ikke vide før man har oplevet det.

De første russere Sven fik kontakt med var af en noget særegen slags.

Sven blev som tidligere spejder jo brugt til at hjælpe på sygehuset i travle perioder, og nu blev der ringet til Politistationen, at man havde brug for blod.

Sven begav sig mod sygehuset, som lignede et feltlazaret med senge over alt, idet Nexø sygehus var blevet evakueret til Aakirkeby.

Blodet skulle bruges til to russiske marinesoldater der havde været ude for en træfning og var blevet sårede.

Efter tapningen blev Sven spurgt om han ikke kunne hjælpe til på operationsstuen, så da han sagde ja, blev han ført derind.

Operationsstuen lignede noget fra fjernsynsserien MASH (*se notits 1*), idet der var to operationsborde stillet op ved siden af hinanden på den trange plads, den var jo kun beregnet til eet bord.

Læge Hempel-Jørgensen fra Nexø stod ved det ene bord og doktor Nissen fra Aakirkeby ved det andet.

Svens opgave var at holde fast i den ene russerne ene ben, idet det skulle amputeres, da han havde fået en kugle ind gennem knæet og ud på bagsiden af låret. Det var en barsk sag for en ung mand og da man begyndte at save i knoglen smed doktor Nissen Sven ud: "Vi har sgu ikke flere senge", og det var Sven ikke ked af, særligt da de begge døde og blev ført med æresvagter på en lastvogn til Rønne.

Den russiske landgang skabte naturligvis en masse ængstelse, især blandt de tyske soldater der havde været på østfronten, hvor de ikke havde det bedste ry og derfor kunne frygte en slags Tak for sidst!

En dag blev Svens gruppe kaldt ud til St. Myregård i Åker og meldingen var at der var nogle tyskere som ikke ville flytte sig derfra.

Gruppen kørte lige ind på gårdspladsen og sprang ud af vognen. Heldigvis var der ingen der åbnede ild, de ville ikke have haft en chance hvis det var sket.

Da de ikke kunne se nogle tyskere, spurgte de en røgter hvor de var, og han fortalte at de lå i samtlige længer hele gården rundt og de ligger nok og peger på jer med deres våben.

Nå, de kunne jo ikke stå der og gik ind i laden hvor de fleste tyskere skulle befinde sig, og der var da også 30 – 35 marinesoldater som havde skjult sig der. "*Der Ivan kommer, Der Ivan kommer*" sagde de hele tiden og ville have frihedskæmperne til at hjælpe dem, hvilket de naturligvis ikke kunne.

En befalingsmand trak Sven til side og viste ham en lille 6.35 mm pistol med perlemorsskæfte og hans initialer indlagt i sølv samt en æske ammunition.

Den havde han fået af sin kone inden han drog i krig og Sven måtte love ham at den aldrig kom i russernes hænder, hvilket den heller ikke gjorde.

Alle våben der blev konfiskeret blev afleveret, men pistolen beholdt Sven dog et stykke tid, blandt andet fik han afprøvet den i Almindingen. Senere tog han ud med en fisker fra Gudhjem, hvor pistolen gik over bord, noget som han senere har fortrudt.

En nat blev Svens gruppe kaldt ud til Skovriddergården i Almindingen, idet skovridder Nielsen aftenen forinden havde haft besøg af en tysk general og hans adjutant. De havde bebudet at de ville komme retur næste aften, og ville gerne at frihedskæmperne tog sig af dem.

Erik, Andreas, Svend Lind og Sven lagde sig i baghold bag et stengærde bag hvert sit bøgetræ i skovridderens have ned mod Ekkodalen.

Svend Lind først, dernæst Sven og så Erik. Andreas lå ved en anden indfaldsvej.

Efter et godt stykke tid kom de så, og Svend Lind råbte: "*Hände hoch, wir sind dänisches partisanen*".

Der blev ikke svaret, men Sven kunne se at de trak deres pistoler og gik i dækning på den anden side af stengærdet, 8 – 10 meter fra ham.

De turde ikke bevæge sig og lå der meget længe og var meget stille, men til sidst bevægede de sig krybende væk fra området og mod skovriddergården.

Der var så deres general og hans adjutant, sammen med Svens delingsfører Knud Jespersen. Der var blevet ringet til ham fra skovridder Nielsen og Knud forbarmede sig over generalen og lod ham gå, sammen med et kort der viste vej til Nordbornholm, så han derfra kunne komme til Sverige.

Svens gruppe blev meget meget sure på delingsføreren, og nogle få dage senere blev generalen da også fanget på Nordbornholm, som den højest rangerende på øen.

Sven fortæller at der naturligvis var en del flere episoder, men har nævnt disse for at illustrere hvordan tingene var på det tidspunkt for de unge mænd der var frihedskæmpere.

Sven fortæller, at russerne faktisk opførte sig eksemplarisk, hans indtryk er, at de var under en jernhård disciplin, der måtte ikke ske ting der kunne gøre dem upopulære. Befolkningen var dog bange alligevel, for man vidste ikke om de ville rejse hjem igen, særligt da de havde mere og tungere materiel end tyskerne havde haft, lige som der var langt flere soldater der boede overalt på øen.

En meget stor del boede i telte eller barakker i Almindingen sammen med alt deres krigsbytte, kæmpe ladninger af møbler, tæpper og sengeudstyr, ja alt hvad der kunne bruges i et hjem.

I skoven mellem Koldekildehus og Hareløkkerne havde de indrettet en slags kultursted, hvor der var rejst et telt hvor der vist film, også for andre end deres egne folk.

Uden for stod et par klaverer og et stort koncertflygel som kun var beskyttet af et par gulvtæpper der var sømmet op mellem bøgetræerne.

Da de russiske soldater gennemgående var meget musikalske, blev der her givet en lang række koncerter.

Da russerne rejste blev flygelet stående i skoven, men det synes restauratør Hakon Nielsen på hotel Jomfrubjerget var synd, så han tog det ind på hotellet hvor det gjorde udmærket fyldest med sommerdansanterne i de kommende år.

Da hotellet brændte i oktober 1974 blev det reddet ud i skoven igen hvor det stod et stykke tid, indtil skovridder Bent Engberg fik det anbragt i jægerstuen på Koldekildehus.

Imidlertid var det blevet så ødelagt af at stå uden for, at man fra amtsrådets side besluttede, blandt andet på grund af flygelets historie, at sende det til København og få det istandsat - at Sven på daværende tidspunkt var medlem af amtsrådet har ganske givet været medvirkende til at flygelet blev reddet (*se notits II*).

Der er nogle ting som Sven særligt husker, blandt andet at de russere der boede i Nexø skulle marchere tværs over øen når de skulle til Rønne – og det skulle de tit. Rygterne gik på, at de skulle overvære henrettelser af soldater der havde forbrudt sig mod reglementet, men det er aldrig blevet bekræftet.

Disse marcher foregik altid om natten og under sang. Én soldat med en tenoragtig stemme sang for og resten af de dybe mandsstemmer faldt derefter i.

Sven husker det på een gang som smukt men også lidt uhyggeligt.

Russerne, som jo boede i skoven i Almindingen, havde stor lyst til at handle med danskerne, de havde så godt som alle sammen krigsbytte med til øen, så særligt sengetøj og gulvtæpper var i høj kurs hos de danskere der ville begive sig dertil. Sven fortæller, at nogle russere ligefrem havde en masse guldringe trukket på en snor – uvist hvor de havde dem fra.

Da russerne jo havde en stor tørst, var der nogle danskere der så en forretning i at sælge kogesprit til dem, så frihedskæmperne måtte oprette en patrulje på landevejen for at prøve at stoppe denne trafik.

I hovedkvarteret på politistationen havde man ofte besøg af russere, både menige og officerer, der satte stor pris på "partizanski".

Disse havde altid en flaske vodka med, og det blev betragtet som uforskammet over for dem at sige nej-tak, også selvom man kun havde kaffekopper at drikke af, og disse altid blev fyldt helt op.

Officererne lagde særlig vægt på at fortælle, at de var professionelle soldater og ikke medlem af partiet, mens de politiske kommisærer ikke blev betragtet som rigtige soldater.

En måneds tid efter russernes ankomst var der kommet en speciel politistyrke til øen – de såkaldte radiobetjente – som skulle beskæftige sig med forholdet mellem danskere og russere og dermed aflaste frihedskæmperne.

Det var i høj grad tiltrængt, for man var i mange tilfælde temmelig tyndslidte af den stadige belastning.

Sven var flyttet hjem på sit værelse igen, men var naturligvis på tilkaldevagt.

Dette foregik ved, at han havde en snor om den ene storetå og snoren løb ud gennem vinduet og hængte ned langs gavlen, og når der skulle alarmeres, var det blot at trække i snoren.

En aften blev der trukket i snoren og nede fra gaden og der blev sagt at der var alarmering, men stemmen – som Sven godt kendte – forklarede at han ikke skulle komme ned, men at vedkommende ville komme op og snakke med ham. Sven tog tøj på og gik ned for at lukke den pågældende ind og da han – én af Svens nærmeste venner som var meget engageret i modstandsbevægelsen – kom indenfor kunne Sven se at der var noget galt, manden var helt hvid i hovedet.

Da de kom op på værelset trak han ydermere sin pistol og begyndte at vifte med den. Sven gjorde ham klart, at det brød han sig absolut ikke om, men manden var ikke til at tale til fornuft, han ville skyde Sven, fordi han havde været med til at klippe hans søster skaldet.

Dette var noget som skete over hele landet, at piger som havde haft omgang med tyskerne – kaldet "tyskertøser" – blev hentet af modstandsfolkene og klippet skaldet. Sven tilbragte en meget ubehagelig nat med at overbevise venen om at han ikke behøvede at skyde ham, men episoden giver et klart billede af hvor tyndslidte folk var, og at der ikke skulle meget til før tingene kom ud af kontrol.

Efterhånden kom hverdagen tilbage, så Sven og hans kammerater fortsatte i terrænsportsforeningerne – der jo senere blev til hjemmeværnsforeninger - nu med den forskel at skydning igen kunne indgå i terrænløbene.

Der var konkurrencer med terrænsportsforeningerne i København, ja sågar landskamp mod Norge, og ved en udtagelseskonkurrence fungerede russiske soldater og officerer som poster og dommere.

Sven blev i øvrigt udtaget til det danske landshold, men måtte desværre melde afbud på grund af sygdom kort tid før afrejsen.

Dette er afslutningen på Sven Harilds erindringer i forbindelse med Danmarks besættelse af tyskerne 1940 – 1945 og russernes ophold på Bornholm 1945 – 1946.

NOTITS I.

M*A*S*H var en amerikansk komedieserie der handler om et amerikansk felthospital MASH 4077 (**M**= Mobile, **A**= Army, **S**=Surgical, **H**=Hospital) under Koreakrigen 1950 – 1953.

Serien var efterfølger til bogen "MASH: A Novel About Three Army Doctors", skrevet af Richard Hooker og udgivet i 1968, baseret på hans egne oplevelser under Koreakrigen.

Bogen blev filmatiseret i 1970 og filmen blev så stor en succes, at man besluttede at lave en TV-serie, der blev endnu mere populær.

Serien kørte uafbrudt fra 1972 til 1983 med 251 afsnit, og havde Alan Alda i én af de bærende roller som kaptajn Benjamin Franklin "Hawkeye" Pierce, Loretta Swit som major Margaret "Hotlips" Houlihan, Jamie Farr som korporal Klinger samt Gary Burghoff som korporal "Radar" O'Reilly.

NOTITS II.

Flygelets omtumlede historie er i store træk følgende:

Det blev bygget i Berlin i 1905 af firmaet *J.L. Duysen, Hof und Pianofortefabrikant*, og det kom her til øen sammen med de sovjetiske tropper.

En russisk oberst boede på Hotel Jomfrubjerget sammen med en stab af kammer- og kokkepiger.

Da tiden kom hvor russerne skulle forlade Bornholm, blev regningen gjort op og i den forbindelse opdagede hotelvært Hakon Nielsen, at der var skudhuller på oberstens værelse.

Den officielle forklaring var, at en maskinpistol var gået af ved et uheld, og obersten gjorde det klart, at udgifterne til reparationen ikke skulle fremgå af regningen. Dermed ikke sagt at han ikke ville betale, men han tilbød Hakon Nielsen et flygel som erstatning.

Det sagde hotelværten ja tak til, og flygelet var fast inventar på hotellet, indtil det brændte ned til grunden i oktober 1974.

Flygelet blev reddet og stod ude i det fri, hvor det lige så stille var ved at gå til, indtil skovrider Bent Engberg tog det til sig og stillede det ind i jagtstuen på Koldekildehus.

Senere tilbød han det til Bornholms Amt, som havde planer om at etablere en musikskole. Flygelet blev restaureret med hjælp fra pianofirmaet Walter Olsen i København og kunne præsenteres nyistandsat i Kyllingemoderen i juni 1983.

Selvom flygelet blev givet til musikskolen, fik det sin faste plads på Rønne Theater, hvor det både blev brugt til undervisning og ved forestillinger.

Teaterchef Jens Svane Boutrup fortæller at flygelet ikke står der længere:

"Jeg mener, teatret fik et nyt flygel i forbindelse med renoveringen af salen for cirka 20 år siden (i 2000 - 2001)".

Han henviser til tidligere teaterchef Lars Holmsted og Bornholmerrevyens tidligere kapelmester Lars Fjeldmose.

Lars Holmsted fortæller, at flygelet var i nogenlunde stand, men ikke specielt godt at spille på, da anslaget var meget tungt:

"Det havde i mange år en skæbne som afsætningsbord for drikkevarer bestilt til pausen. Det fyldte for meget i teatrets foyer og er vist nok endt på musikskolen", fortæller han og henviser til musikskolens tidligere leder, Steffen Hyldig.

At det ikke var godt at spille på, bekræfter Lars Fjeldmose:

"Jeg spillede min første Bornholmerrevyen i 1985, og det var netop på dette flygel. Det var i en frygtelig forfatning, så året efter blev det flyttet fra orkestergraven til hjørnesalen som klenodie, og jeg lånte et brugbart flygel på musikskolen", fortæller han.

Lars Holmsted husker rigtigt, når han mener, at det efter teatret fandt vej til musikskolen. Det fortæller Steffen Hyldig, men på grund af en revnet klangbund kunne skolen ikke bruge det, og det kom til et komponistforeningssommerhus nær Gudhjem.

Det var foreningen *Danske Jazz-, Beat- og Folkemusik Autorer*, som fra 2003 ejede en ejendom på Salenevej, hvor foreningen fra 2004 til 2017 drev et refugium, hvor medlemmerne kunne finde ro og inspiration til at skabe deres musik.

Da ejendommen blev solgt, fulgte flygelet med, fortæller Steffen Hyldig, og det bekræfter bassisten Michael Friis, som i hele perioden virkede som foreningens lokale mand på stedet.

Køberne af ejendommen var Rebecca og Andreas Sorth, som altså fik det gamle flygel med i handlen. Det var de glade for, og det har fået en central plads i familiens køkken-alrum. Flygelets historie har de dog ikke hørt, før de bliver kontaktet af Bornholms Tidende.

"Hold da op, nej hvor sjovt. Det er simpelthen så underligt. Det er nogle gange lidt vildt, hvordan sådan nogle ting kan overleve på mystisk vis", lyder Rebecca Sorths umiddelbare reaktion.

Det eneste, sælger og ejendomsmægler fortalte om flygelet, var, at det fulgte med ejendommen, og det var kun godt, syntes familien.

"Det eneste, der har været, er, at Bornholms Musikskole kontaktede os, da vi overtog ejendommen, og skrev, at hvis vi ikke havde plads til det, så var de interesserede i at købe det. Det er det eneste, der har været. Det var bare en meget kort mail, og jeg svarede, at det havde vi. Men jeg kendte ikke historien eller noget som helst. Det er bare, fordi det er enormt hyggeligt at have, så der var ikke mere i det", siger Rebecca Sorth.

Hun spiller selv på det en gang imellem og fortæller, at det trænger til at blive restaureret igen.

"Det kan stadig spille, men det er en gammel dame, skulle jeg til at sige", lyder det fra Rebecca Sorth, som glæder sig over, at familien ikke har kørt det gamle flygel på BOFA.

"Tænkt, hvis vi havde gjort det. Det er da helt tosset, at der ikke er nogen, der har sagt noget som helst. Det kan man så undre sig over. Vi er de eneste, der ikke har vidst det, og vi er egentlig de eneste, hvor det kunne have haft en konsekvens i sidste ende", siger hun.

Kilder: Bornholms Tidende den 3.april 2021.